

האגודה לזכויות האזרח בישראל
جمعية حقوق المواطنين في اسرائيل
The Association for Civil Rights in Israel

20 בפברואר 2014

לכבוד

השרים חברי ועדת שרים לחקיקה

דחוף – לקראת ועדת שרים לחקיקה 23.2.14

לכבוד

ח"כ ציפי ליבני

שרת המשפטים ויו"ר ועדת שרים לחקיקה

שלום רב,

הנדון: הצ"ח העמותות (סייג לרישום עמותה), התשע"ג-2013 (פ/474) – נייר עמדה

לקראת הדיון הצפוי ביום ראשון 23.2.14 בוועדת השרים לחקיקה, בהצ"ח שבנדון, להלן עמדתנו: המדובר בהצ"ח שעניינה הרחבת הסייגים לרישום עמותה, באופן שלא תרשם עמותה אם מטרה ממטרותיה אינה עולה בקנה אחד עם אופייה של המדינה כמדינה יהודית ודמוקרטית, להבדיל מאופייה הדמוקרטי כקבוע בחוק כיום. **אנו סבורים כי מדובר בהצ"ח הפוגעת בזכויות יסוד ובדמוקרטיה כמפורט בהמשך, ופונים אליכם בבקשה כי תתנגדו לה.**

פרשנות אידיאולוגית

הצ"ח בעייתית בראש ובראשונה מהסיבה שהיא מבקשת לפעול על סמך התייחסות למונח אידיאולוגי, שהתוכן שלו נתון לפרשנות נרחבת, אשר משתנה באופן ניכר בהתאם להשקפת העולם, הפוליטית, החברתית והדתית, של כל אדם ואדם שממלאו בתוכן. השימוש במונח "מדינה יהודית ודמוקרטית" במספר דברי חקיקה, ואפילו חשובים ביותר, אין משמעו כי ניתן לגזור מכך פגיעה גסה בחופש הביטוי ובחופש ההתאגדות, פגיעה הנובעת בין היתר מכך שתוכן המונח מעולם לא הוסכם באופן ברור וחד משמעי והוא נתון לפרשנות רחבה.

ומי יקבע מה התוכן של מונח זה? לא ברור. למעשה, הקביעה מי נכלל בהצ"ח זו נתונה לפרשנות פוליטית ואידיאולוגית. אולי מטעם זה לא קודמה – וטוב שכך – הצ"ח דומה במהותה שהוצעה ע"י השר דהיום אורי אריאל בכנסת הקודמת (פ/3309/18). עיון קצר באפשרויות המסוכנות שהצ"ח מחודשת זו מייצרת, מגלה מייד כי מדובר בקשת ענקית ומבהילה של פעילויות, אשר אם יחוקק החוק המוצע תיאסר התאגדותן בישראל. ברור על פניו כי המחוקק כאשר השתמש בעבר בביטוי "יהודית ודמוקרטית" – לא לכך כיוון.

לאיזו פרשנות של התוספת "יהודית" לחוק העמותות מכוון המחוקק כעת? כאמור, מדובר במונח הנתון לפרשנות תלויה השקפת עולם פוליטית ואידיאולוגית. האם הכוונה היא ל"יהודית" במובן של שמירת הרוב היהודי הדמוגרפי במדינה? האם הכוונה היא ל"יהודית" במובן הלאומי? או שאולי

הכוונה ל"יהודית" במונח הדתי של המילה? ואם במונח הדתי של המילה, אזי "יהודית" על פי איזו פרשנות – אורתודוקסית בלבד? מדובר בשדה מוקשים אידיאולוגי אשר חיקוקו באופן המוצע עלול לשמוט את הקרקע תחת רגלי המבקשים לקיים בישראל חברה דמוקרטית.

כך, בהתאם לפרשנויות האפשריות של התוספת "יהודית" בחוק המוצע, ניתן יהיה לקבוע שכל שורת הארגונים הבאים אסורה התאגדותם במדינת ישראל: התנועה הרפורמית, התנועה הקונסרבטיבית ותנועות אחרות של פלורליזם יהודי; כל ארגון הדוגל, בדרך כזו או אחרת, בשוויון אזרחי מלא למיעוטים בישראל, גם אם במסגרת משטר דמוקרטי; כל ארגון שעוסק בזכויות פלסטינים בהקשר של מעמד בישראל; כל ארגון שעוסק בזכויות פליטים או מהגרי עבודה בהקשר של מעמד בישראל; חברות או עמותות שפועלות או מקיימות פעילות בשבת; עמותה שתומכת בחוזרים בשאלה או בנשים שמבקשות לבצע הפלה; עמותות הפועלות למען חופש מדת או למען זכויות של נשים בבית הדין הרבני או למען תפילת נשים עם טלית בכותל; ארגוני זכויות אדם שפועלים למען זכויות פלסטינים בישראל או בשטחים או בעזה; ארגונים שמבקשים לקיים פעילות חינוכית שיש בה הידברות עם "האחר", הכרת ההיסטוריה שלו ונקודת המבט שלו; ועוד ועוד.

לפי פרשנות החקיקה המוצעת בהתאם להשקפות עולם מסוימות כמודגם לעיל, העמותות האמורות לעיל, חלקן או כולן, תיאסר התאגדותן. למעשה, הן תוצאנה אל מחוץ לחוק. כל פעילות של ביקורת, מחאה, הגנה על חופש מדת, קידום פלורליזם דתי או אחר, מאבק לשוויון זכויות אזרחי, הגנה על זכויות אדם של מיעוטים – כל אלו עלולים יהיו להיחשב לפעילויות ששוללות את אופייה היהודי של מדינת ישראל.

פגיעה בחופש התאגדות ובחופש הביטוי

הצ"ח פוגעת בחופש ההתאגדות בישראל, שהיא זכות יסוד חוקתית. המגבלות על התאגדות בישראל התגבשו במהלך השנים באופן זהיר ובמשורה, כדי להבטיח הגנה מפני המקרים הקיצוניים של ניסיון לנצל לרעה את הזכות להתאגדות כדי לקדם מטרות בלתי חוקיות, בלתי מוסריות או כאלה הנוגדות את תקנת הציבור. בחוק העמותות אף הורחבה ההתייחסות למטרות השליליות ונקבע שאין לפעול לפגיעה בעצם קיומה של המדינה או בהיותה דמוקרטית. אבל לא במקרה אין בחוקים אלה התייחסות לעמדות אידיאולוגיות. אחת ממטרות הזכות להתאגד, בין אם בחברה או בעמותה, היא בדיוק בכדי לאפשר לקדם השקפות עולם, לעשות פעילות אידיאולוגית, לפעול לשינוי חברתי על בסיס השקפת עולם וכיו"ב. קבלת הצעת החוק תביא לפגיעה קשה בחופש ההתאגדות בישראל ולצירופה של ישראל לרשימה המפוקפקת של מדינות, שאין בהן אפשרות לחופש פעולה של ארגוני חברה אזרחית, ולריקון מתוכן של מהות ההתאגדות של התארגנויות אזרחיות כעמותות רשומות או חברות.

בנוסף, הפגיעה בחופש ההתאגדות בשל השקפה אידיאולוגית, מהווה גם פגיעה בזכות היסוד של חופש הביטוי. ההתאגדות הינה אחת הדרכים שבהן יכול אדם לבטא את עצמו, את מאווייו ורצונותיו, וכדי לפעול לקידום עמדותיו, למחות כנגד עוולות שמטרידות אותו, לבקר את השלטון וכיו"ב. הפגיעה בזכות ההתאגדות על בסיס אידיאולוגי – פוגעת בכלי מרכזי למימוש חופש הביטוי של פרטים רבים, ולפגיעה קשה בחברה האזרחית שמהווה כר מרכזי לפעילות אזרחית קריטית

לקיומה של דמוקרטיה. כבר קיימות מגבלות על הזכות להיבחר ולהשפיע בכנסת, וכעת נעשה ניסיון להרחיב את הפגיעה בחופש הביטוי לספרות נוספות.

רדיפה פוליטית

עולה החשש, כי הצ"ח מהווה ניסיון לרדוף קבוצות פוליטיות מסוימות בלבד, בעלות השקפות עולם מסוימת בלבד. אם כך הדבר, הרי שמדובר ברדיפה פוליטית, וככזו יש להתייחס אליה. בפועל, נראה כי הצ"ח מבקשת להדיר את כל מי שהשקפתו אינה עולה בקנה אחד עם השקפת הרוב הפוליטי בעת הזו, ולפגוע בהם, לרבות ביכולת ההתארגנות והקיום שלהם. אנו מבקשים להתריע מפני הפגיעה במנגנוני ההתאגדות לצורך פגיעה בפעילות חוקית ולגיטימית של יחידים, קבוצות או גופים מסוגים שונים; מפני ניסיון להשתמש בכלים אלו לצורך סילוק והשתקה של יריבים פוליטיים או אידיאולוגיים – מימין או משמאל; ומפני שימוש בכלים אלה באופן מפלה, המסמן ציבורים ספציפיים או פעילות מסוימת עפ"י חלוקה לא עניינית ולא לגיטימית תוך ניסיון לעשות להם דה-לגיטימציה.

לסיכום

הבלמים הקיימים היום בחוק, שיש בהם כדי להבטיח שחברה או עמותה לא תפעל באופן בלתי חוקי, בלתי מוסרי או שנוגד את תקנת הציבור, וכן שלא יפעלו במטרה לפגוע בעצם קיומה של המדינה או בהיותה דמוקרטית – הינם מספקים וטובים ויש בהם כדי לתפוס את המקרים הקיצוניים אשר נדרש לטפל בהם באופן מידתי ובסלקטיביות הראויה. החוק היום מהווה מסננת דקה וראויה שאין להחליפה, כמוצע בהצ"ח דנן, במסננת גסה שתהיה תלויה השקפת עולם, כוח פוליטי וגחמות של הרוב.

במדינה דמוקרטית, יש להבטיח כתנאי להיותה של המדינה כזו - חופש ביטוי והתאגדות, ופלורליזם של דעות, מחשבות ופעילויות. לא ניתן לאפשר קיומה של פעילות פוליטית, חברתית ואחרת על פי השקפת עולמם הפוליטית, דתית או חברתית רק של חלק מהאוכלוסייה במדינה, תוך ניצול הכוח הפוליטי של אותה קבוצה בעת נתונה מסוימת לצורך סילוק מי שאינו נושא חן בעיניהם מהזירה.

הצעת חוק זו מבקשת לפגוע בחופש ההתאגדות ובחופש הביטוי, היא מבקשת למנוע קיומה של חברה אזרחית עשירה, מגוונת ופלורליסטית, היא מבקשת להכתיב השקפת עולם אחת בלבד ולעשות דה-לגיטימציה להשקפות עולם אחרות.

אנו קוראים לכם להתנגד להצ"ח ולהבטיח את המשך פעילותה החשובה של החברה האזרחית בישראל, את חופש ההתאגדות וחופש הביטוי לכל אזרחי ותושבי המדינה, ללא הבדל של השקפת עולם.

בכבוד רב,

דבי גילד-חיו, עו"ד

מקדמת מדיניות וחקיקה